

STRAIPSNIAI

VOLUINIETIŠKOS LIETUVOS UŽSIENIO POLITIKOS KRYPTIES FORMAVIMASIS (IKI MINDAUGO MIRTIES 1263 M.)

Artūras Dubonis

Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius, Lietuva

---

XII a. pabaigos – XIII a. I pusės lietuvių kariaunų reidai kaimyninėse žemėse buvo gilių vidaus politinių ir socialinių pasikeitimų nulemtas reiškinys, žymėjęs Lietuvos valstybės susidarymą. Iš pradžių grobio ieškančios kariaunos, jų vadai potencialiai negalėjo formuluoti rimtesnės užsienio politikos programos ar politikos kryptį, išskyrus vadinamąją kariaunų politiką – kaip pradinį lietuvių politikos variantą. Tokią išvadą nesunkiai prieisime skaitydami Henriko Lovmianskio, Edvardo Gudavičiaus studijas¹. Tačiau būtent šiame chaotiškame sąjūdyje, o ne kitur, brendo kryptinga Lietuvos valstybės užsienio politika. Jos santykių su Haličo-Voluinės kunigaikštyste (toliau – HVK) užuomazgoms ir pradiniam stabilizavimuisi skiriamas šis straipsnis, kuriame aptarsime, kaip ir kada jos pasirodo, su kokiais įvykiais, datomis, procesais ir asmenimis susijusios.

Rytų kaimynas rusas lietuviams buvo gerai pažįstamas priešas, draugas, partneris. XIII a. pirmųjų dešimtmečių lietuvių ir rusų kunigaikštysčių kontaktai greičiausiai dar tvarkyti pagal XI–XII a. susiformavusį bendravimo modelį. Čia rasime ir seniausių elementų – kruvinų gynybos kovų, lietuvių kariaunų samdymo, jų siundymo prieš kitus oponentus, ir naujesnių – plėšikiškų lietuvių žygių, pagaliau ir atsargaus lietuvių aristokratijos giminiavimosi su jos supratimu svarbių rusų žemių kunigaikščiais². Lietu-

---

¹ H. Łowmiański, *Studja nad początkami społeczeństwa i państwa litewskiego*, Wilno, 1932, t. 2, s. 271; E. Gudavičius, *Mindaugas*, Vilnius, 1998, p. 179, 181; E. Gudavičius, *Lietuvos istorija*, Vilnius, 1999, t. 1, p. 35, 40, 49.

² H. Łowmiański, op. cit., t. 2, s. 267–270; B. Т. Паньто, *Образование Литовского государства*, Москва, 1959, с. 12–18, 28–33, 367–373; E. Gudavičius, op. cit., t. 1, p. 35–36.

vių aristokratija gavo ne vieną gerą pamoką iš rusų kunigaikščių tarpusavio santykių, Rusios geografijos. Visa tai iš pradžių lengvino kariaunoms plėšikiškus žygius Rusioje, o Lietuvos valdančiajai dinastijai vėliau padėjo formuoti savo simpatijas ir antipatijas rusų kunigaikščių giminėms.

Kviesdami lietuvių kariaunas savo vidinėms problemoms spręsti rusų kunigaikščiai iš pradžių jomis manipuliavo. Bet kai kurie jų galėjo tapti neabejotiniais tarpininkais, kurie atsirandančią Lietuvos valdančiąją dinastiją įvedė į Rytų ir Vidurio Europos politiką. Pirmiausia – Haličas-Voluinė. Tuomet politinį lietuvių elgesį ilgą laiką galėjo diktuoti ne savi, bet svetimųjų politiniai interesai. Žvilgtelėsime atidžiau.

Lietuvių kariaunų žygiai į pietų, pietryčių ir pietvakarių Rusią, kur plytėjo stiprios Voluinės-Haličo kunigaikštystės bei jų nedraugų iš Černigovo kunigaikštystės žemės, nebuvo dažni, ne taip kaip Padauguvyje ir Naugarde. Šitą svarbu įsidėmėti dėl kelių svarbių regiono geografinių politinių aplinkybių. Lietuva nesiribojo su Voluinės žeme. Ją nuo Lietuvos skyrė pelkėtas miškingas Pripetės aukštupio ir jos intakų regionas, kuriame buvo įsikūrusi Turovo-Pinsko kunigaikštystė. Su ja ribojosi šiauriausias Voluinės miestas – Čartoryjskas³. Nuo ten į šiaurės vakarus driekėsi jotvingių žemės. Nuo Voluinės jas skyrė Narevo aukštupys ir dalis vidupio su dešiniuoju intaku – Bebro upe. Tarp pietinių jotvingių gyvenviečių ir šiaurės vakarinių Voluinės miestų plytėjo šimtakilometrinė negyvenama dykra iš girių ir pelkių⁴. Per šiaurinę Voluinės-Vladimiro žemę ir Turovo-Pinsko kunigaikštystę Pripetės ir Bugo upėmis bei jų intakais raizgėsi svarbūs prekybos keliai, kurie jungė Dnepro ir Vyslos prekybos sistemą⁵. Periferinė jos atšaka Baltijos prekybą siejo su Juodosios jūros Nemuno – kairiojo Pripetės intako Slučės – Pripetės – dešiniojo jos intako Slučės – Pietinio Bugo keliu⁶. Jo dėka turtėjo prie Nemuno ir Pripetės aukštupių intakų įsikūrę rusų miestai – pirmiausia Naugardukas (XII–XIII a. miestas buvo „užverstas“ prabangiais importiniais dirbiniais)⁷, Slanimas, Volkovyskas, Zditovas ir gal Gardinas. Tai turtingas, tik lietuviams sunkiau pasiekiamas kraštas.

Lietuvių kariaunų pasirodymas šiame regione nebuvo atsitiktinis. Šaltiniai atskleidžia seną Voluinės ir jotvingių konfliktą⁸. Lietuviai buvo nauja puolančioji jėga, kurią,

³ М. Кучинко, Проблема етноплемінних і адміністративних меж Волинської землі кінця X – середини XIV ст., *Галичина та Волинь у добу Середньовіччя, До 800-річчя з дня народження Данила Галицького*, ред. кол. Я. Ісаевич etc., Львів, 2001, с. 196–197.

⁴ М. Кучинко, Проблема етноплемінних і адміністративних меж Волинської землі кінця X – середини XIV ст. ..., с. 191–192.

⁵ В. Пришляк, Середньовічні шляхи Галицько-Волинських земель в епоху Романовичів, *Галичина та Волинь у добу Середньовіччя ...*, с. 222–223.

⁶ Ibid., с. 222. Kuklesnis kelio variantas: Pripetė – Jaselda – Nemunas, aptarnavęs Kijevo ir Gotlando prekybą IX–XI a., žr. Днепра-Бугські водны гандлевы шлях, *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі*, Мінск, 1996, т. 3, с. 259.

⁷ Ф. Д. Гуревич, *Древний Новогрудок / посад – окольный город*, Ленинград, 1981, с. 154–156.

⁸ М. Kotliaro tyrimas apie Haličo-Voluinės diplomatiją, žr. *Нариси з історії дипломатії України*, відп. ред. В. А. Смолій, Київ, 2001, с. 69.

kaip sako 1210 m. žygis, galėjo atsivesti jotvingiai⁹. Tai pirmas ir, turimais duomenimis, paskutinis bendras lietuvių ir jotvingių žygis Voluinės žemėje. Tik vėliau, 1243–1244 m., lietuvių ir jotvingių karių išvystame Konrado Mazoviečio kariuomenės gretose šiam kunigaikščiui kovojant dėl Krokuvos kunigaikštystės sosto. Lietuvių ir jotvingių santykių atšalimas prasidėjo žymiąja 1219 m. lietuvių kunigaikščių ir Voluinės kunigaikščio Danilo bei jo motinos sutartimi¹⁰. Tuo metu į pirmą savarankišką politinį žygį pakilusiam Danilui, siekiam atsikovoti dalį savo tėvonijos iš Krokuvos kunigaikščio Lešeko Baltojo, reikėjo sąjungininkų. Haličą valdęs jo uošvis Mstislavas Šaunusis šiame konflikte norėjo išlikti neutralus, todėl patarinėjo žentui ieškoti kitų sąjungininkų¹¹. Konflikto su Krokuvu dėl Bresto ir Cholmo žemių metu Danilo sąjungininkais tampa pagrindinių Lietuvos žemių kunigaikščiai, vadovaujami kelių vyresniųjų giminės. Danilo pasikviestų lietuvių kariaunų politinis vaidmuo ir tikslai Voluinėje pasikeitė. Tuoj po to lietuviai puolė pagrindinius jo priešus ir konkurentus: Lešeką Baltąjį ir Černigovo kunigaikščių valdas¹². Lietuvos žemių kunigaikščiams pavaldžios kariaunos tapo svarbiais ginklais Haličo-Voluinės Romanovičių kovoje dėl valdžios pietvakarių Rusioje. Taip buvo tenkinami politiniai lietuvių vadų ir naujų grobio objektų ieškančių kariauninkų interesai. Lietuviai ilgam tapo Danilo Romanovičiaus sąjungininkais.

Iš tikrųjų pagrįstai abejojama, kad 1219 m. sutartis – tai jau kažkokia lietuvių politika, vieningas lietuvių krypties pasirinkimas¹³. Lietuviais Danilas manipuliavo¹⁴, norom nenorom pasiekdamas sau naudingų rezultatų. Tarp jų galima pastebėti ir jotvingių bei lietuvių bendradarbiavimo varžymą. Danilas Romanovičius lietuviams buvo mielesnis draugas. 1229 m. lietuviai, kaip jo sąjungininkai, nužygiavo į Lenkiją, kur dalyvavo didelėje karinėje kampanijoje. Mazovijos kunigaikščiui Konradui, po brolio Lešeko Baltojo žūties siekiančiam Krokuvos sosto, Danilas su broliu Vasilku ir lietuviais atėjo į pagalbą¹⁵. Neįtikina lenkų šaltinių duomenys, kad tais metais Konrado kariuomenėje su lietuviais buvo ir jotvingių¹⁶. Pirma, Didlenkių kronika

⁹ *Галицько-Волинський літопис*, Дослідження. Текст. Коментар (toliau – *HVM*), За ред... М. Ф. Котляра, Київ, 2002, с. 78–79: „...литва же и ятвязе воеваху, и повоеваша же Турискъ и около Комова оли и до Червьня ... беда бо бе в земли Вьлодимерьстїи отъ воеванїа литовьскаго и ятвязскаго“. Data pagal: М. Грушевський, Хронологія подїї Галицько-Волинської літописи, *Записки наукового товариства імені Шевченка*, 1901, кн. 3, с. 9–10, 62. Šis ukrainiečių istorikų *HVM* leidimas parengtas pagal Chlebnikovo nuorašą, kuris tarp žinomų nuorašų labiausiai atitinka neišlikusį metraščio protografa. Straipsnyje taip pat bus cituojamas ir *HVM* Ipatijaus nuorašas: *Полное собрание русских летописей*, т. 2: Ипатьевская летопись (toliau – *PSRL*), Москва, 1998.

¹⁰ *HVM*, с. 84.

¹¹ М. Грушевський, *Історія України-Руси* (до року 1340), Львов, 1905, т. 3, с. 37.

¹² *Ibid.*, с. 39; В. Т. Пашуто, *op. cit.*, с. 374.

¹³ E. Gudavičius, *Mindaugas*, p. 179.

¹⁴ Pastebėta, kad Danilas prieš Mazovijos kunigaikštį Konradą galėjo nukreipti prūsų puolimą 1217 m., kadangi pastarasis rėmė Danilo priešą Lešeką Baltąjį, žr. B. Włodarski, *Polska i Ruś 1194–1340*, Warszawa, 1966, s. 72.

¹⁵ *HVM*, с. 90–91: „По смерти брата своего (Lešeko Baltojo, 1227 m. lapkričio 23 d., – A. D.) Кондрат прїя Данила и Василька въ великую любовь и проси ею ... на помощь ... В то же веремя литва ляхы воеваша...“.

¹⁶ Didlenkių kronika, *Pomniki Dziejowe Polski*, seria II, t. 8: Kronika wielkopolska, wyd. B. Kürbis, Warszawa, 1970, s. 83; *Mindaugo knyga: Istorijos šaltiniai apie Lietuvos karalių*, Vilnius, 2005, p. 138 (Nr. 7).

apibendrina visą Konrado kovų dėl Krokuvos sosto periodą¹⁷. Antra, lietuviai Lenkijoje kariavo kaip atskiras kovinis junginys, o Danilas, anot Haličo-Voluinės metraščio (toliau – HVM), – kartu su Konradu¹⁸. Trečia, jotvingiai buvo Voluinės priešai. HVM pasakojimai apie ruošimąsi pagelbėti Konradui ir apie jotvingius, 1228 m. plėšusius Brestą ir sumuštus Danilo su Vasilku, yra persipynę¹⁹. Po šios pergalės broliai, žygiuodami į Lenkiją 1229 m., privalėjo sustiprinti krašto gynybą nuo jotvingių, Breste palikdami Pinsko kunigaikštį Vladimirą ir kitus. Konradui ir Danilui pagelbėjusi lietuvių kariuomenė grįždama žygiavo per Brestą. Jie informavo Vladimirą, kad yra taikingi (draugauja su Danilu), tačiau pinskietis vis vien užpuolė lietuvius, kadangi jie nebuvo jo draugai²⁰. Išvada aiški: lietuviai – draugai, o jotvingiai buvo oficialūs Voluinės priešai. Šita konstrukcija turi alternatyvą numatančią aplinkybę. Henrykas Paszkiewiczus primygtinai siūlė nelaikyti jotvingių viena politine visuma²¹. Jų vyresniųjų santykiai su kaimynais galėjo būti įvairūs. Dalis, pavyzdžiui, bendradarbiavo su stiprėjančia Lietuva, tad nenuostabu juos išvysti kartu su lietuviais kovojant Konrado Mazoviečio pusėje.

Reikia pastebėti, kad praėjus dešimtmečiui 1219 m. sutartis galiojo, tačiau po nelaukto lietuvių pralaimėjimo prie Bresto galėjo nutrūkti²². Iš tiesų Voluinės ir Lietuvos kontaktai nutrūksta dešimtmečiui. Sakytume, kad lietuviai liovėsi laikytis sutarties su Danilu, tačiau tuo periodu nėra žinių apie jų žygius į Voluinę. Danilui su Vasilku tenka ne kartą susiremti su jotvingiais (1234 m. įrašė apgailėstaujama, kad neaprašyti visi jotvingių puolimai²³), ir tai iš dalies rodo teberusenantį lietuvių kunigaikščių palankumą Voluinei. Kita vertus, Lietuvoje būta pasikeitimų – valdžia baigiama sutelkti vienos kunigaikščių šeimos vyriausiojo, Mindaugo, rankose. Jo, kaip galingiausio, pagalbos prieš Konradą Mazovietį 1238 m. paprašė Danilas ir gavo²⁴. Jis kovojo su Černigovo kunigaikščio Michailo suburta koalicija dėl Haličo kunigaikštystės. Koalicijoje dalyvavo ir Konradas Mazovietis²⁵. Netrukus lietuviai puolė Černigovo kunigaikštį Rostislavą Michailovičių, kadangi šis vėliau žygiavo į Lietuvą. Danilas,

¹⁷ G. Błaszczak, *Dzieje stosunków polsko-litewskich od czasów najdawniejszych do współczesności*, t. 1: Trudne początki, Poznań, 1998, s. 35 (8 nuoroda).

¹⁸ HVM, c. 90–92.

¹⁹ Danilas su Vasilku sumušė jotvingius prie Bresto 1228 m. pradžioje, žr. *ibid.*, c. 89–90.

²⁰ *Ibid.* c. 91: „... В то же время литва ляхы воеваша: мняще мирни суще, и прійдоша къ Берестію, Вьлодимер же рече: Аже есте мирьни, но мне есте не мирни, изиде на ня и берестіане избиша я все.“

²¹ H. Paszkiewicz, *Jagiellonowie a Moskwa*, t. 1: Litwa a Moskwa w XIII i XIV wieku, Warszawa, 1933, s. 89.

²² *Нариси з історії дипломатії України*, c. 68.

²³ Persekiodamas jotvingius Vasilkas susikovė su jais prie Drohičino. HVM, c. 106: „И въ ина времена, Божією милостію избіени быша погани, их же не хотехомъ писати отъ множества ради.“ *Žinia įterpta tarp vėlesnių įvykių*, žr. М. Грушевський, Хронологія події Галицько-Волинської літописи, c. 32.

²⁴ HVM, c. 98: „По томъ же лете Даниль же възведе на Кондрата литву, Миньдога, Изяслава Новъгородьского“. E. Gudavičius, 1219 metų sutarties dalyviai ir jų vaidmuo suvienijant Lietuvą, *Lietuvos TSR Aukštųjų mokyklų darbai, Istorija*, 1982, t. 22, p. 37.

²⁵ М. Грушевський, *История України-Руси*, т. 3, с. 54–55.

tarsi tik to laukęs, per tris dienas atžygiavo iš Cholmo ir užėmė Rostislavo valdytą Haličą. Tai vyko 1238–1239 m.²⁶ Šie Danilo veiksmai galėjo būti suderinti su Mindaugu²⁷ ir įpleikti lietuvių konfliktą su Rostislavu.

Atrodytų Danilas vėl galėjo savo tikslams išnaudoti lietuvius. Bet lietuviai jau buvo nebe tie. Lietuvoje stiprėjo monarcho Mindaugo, pajėgaus savarankiškiems politiniams veiksams užsienyje, valdžia. Manau, kad pirmuoju jo savarankišku žygiu valstybės pietuose turėtume laikyti svarbiausių, rusams priklausančių Nemuno aukštupio intakų miestų užvaldymą suformuojant pasienį su Voluine. Naugardukas, Slanimas, Volkovyskas į lietuvių valdžią pateko XIII a. 5-ąjį dešimtmetį²⁸. Tai įvyko po totorių invazijos, pakirtusios Rusios kunigaikštysčių galią. HVM išskiria 1241–1245 m. konfrontacijos laikotarpį tarp Lietuvos ir Haličo-Voluinės: kunigaikštis Vasilkas Romanovičius saugo Voluinę nuo lietuvių puolimų (1241–1242 m. pirmoji pusė), Voluinę 1243–1245 m. pirmojoje pusėje užpuola būtent Mindaugui pavaldus Vaišnys Ruškaitis, Upytės žemės kunigaikštis, ir seserėnas Lengvenis²⁹. Kadangi kunigaikštis Danilas Romanovičius ruošėsi lemiamam mūšiu dėl Haličo su Vengrijos karaliaus ir Krokuvos kunigaikščio našlės remiamu Rostislavu Michailovičiumi, todėl 1245 m. taikėsi su Mindaugu. Susitaikymas galėjo įvykti pergalingo Danilui Jaroslavo mūšio 1245 m. rugpjūčio 17 d. išvakarėse, nes haličeno iš Mindaugo prašyta parama į mūšį pavėlavo³⁰. Pavėlavo ir Konrado Mazoviečio kariuomenė. Kairiakrančio Nemuno aukštupio rusų miestai liko Mindaugo valdžioje. Jie stovėjo Voluinės interesų sferoje, nes Mindaugas, jau po savo krikšto ir karūnavimosi užbaigęs sunkų karą su Haliču-Voluine (apie 1254 m.), vietininku Naugarduke su kitomis pilimis norom nenorom turėjo paskirti Danilo sūnų Romaną³¹. Naujaisiais genealogijos tyrimais, įvykusiam susitaikymui įtvirtinti už paties Danilo Romanovičiaus maždaug 1246–1248 m. buvo ištekinta Mindaugo dukterėčia Dausp-

²⁶ HVM, c. 98: „...прійде вєсть Данилу ... яко Ростиславъ съшелъ естъ на Литву ... изьиде Даниль съ вои ис Холма, и бывшо ему третій день у Галичи...“.

²⁷ H. Paszkiewicz, *Jagiellonowie a Moskwa...*, s. 65. Kita vertus, Rostislavo istorijoje akcentuojamas dar ir Pietų Rusios atsakas į lietuvių kariaunų plėšimo žygius (šiuo atveju – 1239 m. į Smolenską). Žr. E. Gudavičius, *Mindaugas*, p. 202. Ukrainiečių istoriografija abejoja, ar būta Rostislavo žygio prieš lietuvius, žr. M. Kotliaro pastabas, perimtas iš XIX a. vidurio istoriografijos (HVM, c. 229–230). Jos seniai žinomos ir neįtikinančios, žr. M. Грушевський, *Історія України-Руси*, т. 3, с. 55 (2 nuoroda).

²⁸ E. Gudavičius, *Lietuvos istorija*, t. 1, p. 48–49; Т. Баранаскас, *Новогрудок в 13 в.: История и миф, Castrum, urbis et bellum*, Баранавічы, 2002, с. 30.

²⁹ HVM, c. 104: 1241–1242 m. pirmoji pusė – „Василько же князь оцалъ бе стеречи земле отъ литвы, послалъ бяше воя своя съ братомъ“; *ibid.*, c. 106: 1243 m. – „...прійдоша литва и воеваша около Пересыпниці, Айшвно Русковичъ...“; 1244 m. (ir iki 1245 m. rugpjūčio) – „... воеваша литва около Мелниці, [Лековни], великъ плень прияша. Данило и Василко гнаста по нихъ до Пинска ... побегшимъ литве, избиты быша и плень весь отъгаша, а самъ Лонькъгвени Бодень утче ...“; *datos ragal*: M. Грушевський, *Хронологія події Галицько-Волинської літописи*, с. 30 – 32; E. Gudavičius, *Mindaugas*, p. 207–208.

³⁰ HVM, c. 107: „... Данило же и Василко посласта и Литву, помощи просяща, и послана бысть отъ Миньдога помощь“.

³¹ E. Gudavičius, *Mindaugas*, p. 241–243; *Нариси з історії дипломатії України*, с. 68–69.

rungaitė³². Reikia manyti, kad taip Danilas stengėsi sustiprinti jos brolių, Mindaugo brolių, Tautvilo ir (G)edivido pozicijas Lietuvoje ir sukiršyti juos su Mindaugu. Ši santuoka Lietuvą valdančiai kunigaikščių šeimai tapo svarbiu pavyzdžiu reguliuojant Lietuvos ir Haličo-Voluinės santykius ateityje. Maždaug 1254 m. taikos vardan už Švarno Danilovičiaus ištekinama Mindaugaitė³³. 1279 m. pašlijusius Traidenio santykius su Haličo kunigaikščiu Levu Danilovičiumi sutvarko Traidenytės santuoka su jo sūnėnu, Mazovijos kunigaikščiu Boleslovu II.

Įtakingojo kunigaikščio Danilo Romanovičiaus santykiai su stipriausia lietuvių žemių kunigaikščių gimine, o vėliau – su galinguoju Mindaugu buvo svarbiausias politinius Lietuvos valstybės elgesio principus pietų kryptimi formavęs veiksnys. Abu partneriai sprendė svarbias įsitvirtinimo valdžioje problemas. Mojuodamas lietuviško baubo vėzdu Danilas Romanovičius mažiausiai tris kartus naudinga linkme koregavo savo karines politines pozicijas Lenkijoje. Aižėjo Voluinei pavojingas lietuvių ir jotvingių suartėjimas. Iš esmės buvo panaikintas lietuvių plėšikavimo Romanovičių valdose pavojus, jiems atvėrus tokias galimybes Lenkijoje. Lietuvių etninės teritorijos pietus tvirtai kontroliavo Lietuvos žemės vyresniųjų kunigaikščių giminė. Ryšiai su Danilu, o per jį ir su Konradu Mazoviečiu dar labiau stiprino jos atstovų, o vėliau valdžią Lietuvoje konsoliduojančio Mindaugo politines pozicijas, kėlė asmeninį socialinį luominį autoritetą, pakylėjo virš kitų lietuvių aristokratų giminių. Luominis socialinis autoritetas, garbė – ne tušti žodžiai. Tai valdžios, turto ir jėgos patvirtinimas. Tokį Mindaugą pripažino Livonijos ordino magistras Andrius Štirietis³⁴. Iki Mindaugo buvęs Pietvakarių Rusios kunigaikščių manipuliavimas lietuvių kariaunomis jam iškilus išnyksta. Kariaunų interesai pamažu susiejami su monarcho ir valstybės poreikiais. Konstruojama valdovo interesus atliepanti užsienio politika, dėl to 1241–1245 m. kyla pirmasis karinis konfliktas su Haliču-Voluine.

Mindaugo ir Danilo santykiai buvo įtempti. Netrukus įsiplieskė kelerius metus brenęs Mindaugo ir Danilo konfliktas, kurį pastarasis, vesdamas Dausprungaitę, gilino valdančioje giminėje³⁵. Dviejų lygiaverčių monarchų konfliktas truko 1249–1254 m. Galingai pasijutęs Mindaugas, įsitvirtindamas visoje Lietuvoje ir užimdamas savo brolių tėvonijas, Danilo svainius ir jų dėdę, žemaičių kunigaikštį Vykintą, nuskriaudė apgalvotai³⁶. Karas, kuriame prieš Mindaugą kovojo galinga kaimynų

³² D. Dąbrowski, Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich, *Biblioteka Genealogiczna*, Poznań–Wrocław, 2002, t. 6, s. 76.

³³ *HVM*, c. 117: „... Войшелкъ сътвори миръ съ Даниломъ, и въда дъщерь Миндогодову за Шварна, сестру свою ...“.

³⁴ Eiliuotoji Livonijos Kronika, išvertė P. Žadeikis, vertimą patikslino, suredagavo ir paaiškino R. Petrauskas (toliau – ELK), *Mindaugo knyga*, p. 248 (eil. 3493–3495): „ Ir karaliui jis lietuvių / Mandagai taip kalbėjo: / „Jei krikščionimi tu taptum, / Didžią garbę aš tau duočiau / Ir išrūpinčiau karūną“.

³⁵ Apie brolių priešikumą Mindaugui iki jų tėvonijų užvaldymo liudija svarbi frazė *HVM* fragmente apie jų išsiuntimą į Smolenską, žr. *PSRL*, t. 2, stp. 815: „... вражбою. бо за воровъство с ними Литвою. зане ...“; netrukus Mindaugas ragina Danilą nedaryti malonės ras jį prisiglaudusiems broliams ir Vykintui, žr. *ten pat*: „Миндогови же пріславшо слы своя. река не чини има м(и)л(о)сти. не послушавъшими има. Данилови и Василкови. сестра бе ею. за Даниломъ“. Lietuviškas vertimas, žr. *Mindaugo knyga*, p. 110.

³⁶ E. Gudavičius, *Mindaugas*, p. 212–213.

(HVK su kumanais, Livonijos ordinas) ir vidaus jėgų (dalis žemaičių, jotvingiai) koalicija, baigėsi Mindaugo krikštu (1251 m.) ir Lietuvos karalystės įkūrimu (1253 m.). Santykius su kaimynais karalius Mindaugas sureguliuo solidžiomis finansinėmis injekcijomis (dovanomis) ir susitarimais, kuriais teko daryti nemažų nuolaidų³⁷. Padarė jų ir HVK kunigaikščiui, po karūnavimo tituluojamam Rusios karaliumi, Danilui Romanovičiui. Taikymosi su HVK procesą pradėjo Mindaugas 1252 m.³⁸, pasijutęs tvirčiau, kai iš priešų stovyklos išpirko dalį žemaičių ir jotvingius. 1254 m. pagaliau susitaikyta ir susigiminiuota³⁹. Mikolos Kotliaro nuomone, tai karą pralaimėjusio Mindaugo nuolaidos Danilui⁴⁰. Įsigilinus į Mindaugo ir Danilo susitarimų pasekmes, sunku nepritarti ukrainiečių tyrinėtoji. Užuominos apie 1254 m. sutartį netiesioginės, fragmentais išbarstytos dviejuose iš dalies hagiografiniuose HVM siužetuose apie Vaišelgos vienuolystę. Natūralu, kad pasaulietiniai įvykiai ir faktai trukdė romaus krikščionio vienuolio Vaišelgos įvaizdžio kūrėjams, todėl buvo sijojami. Šiai problemai yra paskirtas atidus Tetjanos Vilkul tyrimas⁴¹. Vaišelgos vaidmuo keistas. Pirmiausia dėl to, kad nežinia, jis ar Mindaugas ištekino Mindaugaitę už Švarno Danilovičiaus. Atsidūręs Cholme, Danilo sostinėje, davė vienuolio įžadus ir savo valdas Nemuno aukštupyje, Slanimą, Volkovyską ir kitas pilis, perdavė Romanui Danilovičiui. Tai panašu į išlaisvinimą atsisakius valdų⁴². Todėl savanoriškos Mindaugaičio vienuolystės versija kelia daug pagrįstų abejonių⁴³. Sutarties iš lietuvių pusės vadovas neabejotinai buvo Mindaugas. Jis perdavė Romanui Danilovičiui svarbiausią regiono miestą Naugarduką, telikdamas visos teritorijos suverenu. Kaip tam tikros rūšies įkaitą jis galėjo išsiųsti sūnų Vaišelgą Danilui į Cholmą. Turėjo susitaikyti su kita sąlyga – į Lietuvą įsileisti Tautvilą⁴⁴. Be viso to, ir vėl turėjo suvaržyti savo interesus jotvingių žemėse. Tai itin skaudus praradimas, nes pusę Dainavos ir kitų jam pavaldžių jotvingių žemių Mindaugas dovanavo Livonijos ordinui 1253 m. liepą⁴⁵. Šių jotvingių meilę sau neseniai buvo nepigiai nusipirkęs⁴⁶.

Jotvingiai buvo svarbus politinis veiksnys Lietuvos pietuose. Gimstanti Mindaugo monarchija juos be gailesčio išnaudojo kaip savo užsienio politinės kovos įrankį. Po 1210 m. bendro žygio į Voluinę iki 1243 m. nėra patikimų duomenų apie bendrus lietuvių ir jotvingių veiksmus. Per Mindaugo ir Danilo konfliktą lietuviai kartu su jotvingiais 1243–1244 m. padėjo Konradui Mazoviečiui kovoti dėl Krokuvos kuni-

³⁷ E. Gudavičius, *Lietuvos istorija*, t. 1, p. 53–56.

³⁸ HVM, c. 113: „... присла Миндовгъ къ Данилу, прося миру и хотя любви о сватъстве.“; E. Gudavičius, *Mindaugas*, p. 236–237.

³⁹ Ibid., p. 241–242.

⁴⁰ *Нариси з історії дипломатії України*, c. 68. Šia M. Kotliaras neabejotinai remiasi Michailu Hruševskiu, žr. M. Грушевський, *Історія України–Руси*, т. 3, c. 81–82.

⁴¹ T. Vilkul, Haličo-Voluinės metraštis apie kunigaikščio Vaišelgos vienuolystę, *Naujasis Židinys-Aidai*, 2004 m. birželis, Nr. 6, p. 263–267. Straipsnyje pateikti abiejų siužetų tekstai.

⁴² Ibid., p. 267.

⁴³ Ibid., p. 265.

⁴⁴ B. Т. Пашуто, *Очерки по истории Галицко–Волынской Руси*, [Москва], 1950, c. 281; A. Nikžentaitis, *Nuo Daumanto iki Gedimino: Iki krikščioniškos Lietuvos visuomenės bruožai*, Klaipėda, 1996, p. 97–98, 100; E. Gudavičius, *Mindaugas*, p. 242.

⁴⁵ *Mindaugo knyga*, p. 69–70 (Nr. 9).

⁴⁶ Žr. 52 nuorodą.

gaikščio sosto⁴⁷.

Po Naugarduko konflikto Mindaugui susitaikius su Danilu, lietuviai jau vieni, be jotvingių, padeda Konradui Mazoviečiui 1246 m. kovoti dėl Krokuvos⁴⁸. Tai apgalvota politika. Dalis lenkų tyrinėtojų netgi spėlioja apie prieš jotvingius nukreiptą mazoviečių, HVK rusų ir lietuvių sąjungą⁴⁹. 1248 m. Danilas su Vasilku, Mazovijos kunigaikštis Siemovitas ir Krokuvos kunigaikščio Boleslovo kariuomenės puolė jotvingius (šiemis į pagalbą atėjo prūsai, barčiai, varmiai), suduodami skaudžius smūgius⁵⁰. Greičiausiai tuo metu Mindaugas dalį jotvingių spaudė iš rytų ir šiaurės, jungdamas prie Lietuvos ir plėsdamas savo valdžią⁵¹. Spėju, kad čia ir glūdi atsakymas į klausimą, kodėl jotvingiai 1249 m. leidosi žemaičių kunigaikščio Vykinto paperkami prieš Mindaugą, gal net už didžiausio jų priešo – kunigaikščio Danilo – gausias dovanas ir sidabrą. 1252 m. Mindaugas, suerzindamas Danilą, „išpirko“ jotvingius iš savo priešų koalicijos⁵². Kaip atsako jotvingiai sulaukė Danilo ir Mazovijos kunigaikščio Siemovito keršto žygio 1253 m.⁵³ Čia ryškėja svarbi aplinkybė, kuri turėjo riboti lietuvių ir jotvingių suartėjimą. Lietuvos monarchas Mindaugas ir jotvingiai nebebuvo lygiaverčiai socialiniai partneriai. Mindaugui per žema buvo derėtis su jotvingių kunigaikš-

⁴⁷ Ioannis Dlugosii, *Annales seu Cronicae incliti regni Poloniae*, lib. 7, 8, Varsaviae, 1975, p. 32: Konradas Mazovietis 1241 m. vedėsi kariuomenę – jos gretose „... exercitu ... ex auxiliariis Pruthenis et Lithwanis ...“; *ibid.*, p. 41–42: 1243 m. Konrado Mazoviečio kariuomenėje „... Cunradus Mazowie dux excitus, versus Cracowiam, stipatus gentibus multis, Mazowitz, Lithwanis, Iatwingis et ceteris barbaris processit“; *ibid.*, p. 46: 1244 m. jo kariuomenė žygiuoja prieš Krokuvos kunigaikštį Boleslovą Drovųjį – „... Lithwanos, Pruthenos et Iaczwingos contra nepotem suum Boleslaum Pudicum Cracowiensem ducem ... prece et precio subornat“. Istoriografijos abejonės dėl lietuvių ir kt. baltų dalyvavimo šiuose žygiuose apibendrina G. Błaszczyk (*G. Błaszczyk, Dzieje stosunków polsko-litewskich od czasów najdawniejszych do współczesności*, p. 36–37).

⁴⁸ Ioannis Dlugosii, *Annales* ..., p. 55: 1246 m. Konradas Mazovietis, kurio kariuomenėje lietuviai, vėl puola Boleslovą ir pasiekia pergalę prie Zaryšino – „... terras et principatus nepotis sui Boleslai Pudici Cracoviensis ducis et suarum terrarum et Lithwanicarum stipatus auxilio invadit“. Šios žinios lietuviškas vertimas iš kelių lenkų metraščių, žr. *Mindaugo knyga*, p. 138–139 (Nr. 7).

⁴⁹ Rola Jaćwieży w walce ludów bałtyjskich z agresją krzyżacką, *Rocznik Białostocki*, 1981, t. 14, s. 94; G. Błaszczyk, *Dzieje stosunków polsko-litewskich od czasów najdawniejszych do współczesności*, s. 27; E. Gudavičius, *Mindaugas*, p. 210. Tačiau B. Włodarskis mano, kad Danilui ir Mindaugui tuo metu buvo sunku derėtis dėl bendrų veiksmų, nes varžytasi dėl Juodosios Rusios, žr. B. Włodarski, Problem jaćwiński w stosunkach polsko-ruskich, *Zapiski Historyczne*, rok 1958–1959, t. 24, zes. 2–3, s. 31.

⁵⁰ *HVM*, c. 110–111.

⁵¹ E. Gudavičius, *Mindaugas*, p. 203–204.

⁵² *HVM*, c. 112: „Данилу же и Василку пославшима Выкинъта въ Ятвязе и въ Жемойтъ, къ Немцемъ в Ригу: и Выкинъта же убеди я сребромъ и дарьми многими ятвязе и поль Жемойти“; c. 113–114: „Тогда же Тевтивиль прибежа къ Данилу изъ Жемойти и ятвязе и рече, яко Миндовгъ убеди я сребромъ многомъ; Данилу же гневъ имеющую на ня“; E. Gudavičius, *Mindaugas*, p. 213, 236. Data pagal: M. Грушевський, Хронологія події Галицько-Волинської літописи, c. 35.

⁵³ *HVM*, c. 116–117. Data pagal: M. Грушевський, Хронологія події Галицько-Волинської літописи, c. 36.

čių vadovaujamomis perkamomis ir perperkamomis kariaunomis, kurioms pirmiausia rūpėjo grobis. Tarp jotvingių neatsirado rimtų politinių partnerių⁵⁴. Per kelis dešimtmečius Lietuvos visuomenės pažanga paliko jotvingius toli už nugaros. Po 1254 m. sutarties su Danilu Mindaugas vis labiau tolo nuo jotvingių, o 1259 m. rugpjūčio 7 d. visą Dainavą, be kelių nedidelių žemių, padovanoja Livonijos ordinui⁵⁵. Jotvingių padėtis darėsi katastrofiška. Kaip rodo 1254 m. rudenį Racionže tarp Vokiečių ordino magistro, Rusų karaliaus Danilo ir Mazovijos kunigaikščio Siemovito sudaryta sutartis, jotvingiai jau buvo padalyti: po šeštadalį gavo Danilas ir Siemovitas, o visa kita turėjo tekti Ordinui, nes Mindaugas šioje „puotoje“ nebegalėjo dalyvauti⁵⁶. Įsidėmėtina, kad būtent jo suverenitetui priklausančios Naugarduko žemės vietininkas Romanas Danilovičius žygiavo su tėvu ir broliais, Mazovijos kunigaikščio Siemovito, Krokuvos kunigaikščio Boleslovo Droviojo kariais 1254–1255 m. žiemą ir sudavė dar vieną triuškinamą smūgį jotvingiams. Nebesitikėdami paramos iš kitur, jotvingiai sutiko duoti Danilui duokles ir savo žemėse statyti HVK pilis⁵⁷.

Karaliaus Mindaugo užsienio politikoje nuo XIII a. 5-ojo dešimtmečio pastebime vis labiau apgalvotus veiksmus. Našios žemėje tėvoniją turėjusio Lengvenio žygis į Voluinę, o Mindaugo – per Žemaitiją į Embutę 1244–1245 m. sandūroje⁵⁸ sako, jog 5-ojo dešimtmečio viduryje Lietuvos monarchas galėjo kontroliuoti pagrindines užsienio politikos kryptis. Veiksmai dažniausiai koordinuojami: ramybė pietuose leido efektyviau veikti šiaurėje ir šiaurės rytuose. Valdymo pabaigoje karalius demonstruoja gerą užsienio politikos strategiją, platų akiratį. Po totorių karvedžio Burundajaus antpuolio Lietuvos ir Našios žemėse 1259 m., kuriame dalyvavo seni partneriai ir priešai – Haličo-Voluinės valdovai, kai politinė 1254 m. sutartis subyrėjo, Mindaugas 1262 m. ryžosi rimtam konfliktui⁵⁹. Tuo metu jis atsimetė nuo krikščionybės ir Livo-

⁵⁴ Tą iliustruoja didžiojo kunigaikščio Algirdo įsakymu 1345 m. nukirsdintas „kaimietis lybių karalius“, norėjęs kaip lygus su lygiu tartis su lietuvių valdovu dėl Livonijos ateities, žr. Hermann de Wartberge, *Chronicon Livoniae, Scriptores rerum Prussicarum*, Bd. 2, Hrsg. von Th. Hirsch, M. Töppen, E. Strehlke, Leipzig, 1863, S. 72: Algirdas tarė, „Rustice, tu non eris hic rex! et iussit eum in campo ante castrum Segewolde decollari“.

⁵⁵ *Mindaugo knyga*, p. 82–84 (Nr. 28).

⁵⁶ *Mindaugo knyga*, p. 61 (Nr. 30); G. Błaszczyk, *Dzieje stosunków polsko-litewskich od czasów najdawniejszych do współczesności*, p. 28–29. Autorius akcentuoja Kujavų kunigaikščio Kazimiero išstūmimą iš lenkų ir rusų vykdomos baltų christianizacijos įsimašius Vokiečių ordinui.

⁵⁷ *HVM*, c. 117–119.

⁵⁸ *HVM*, c. 106: 1244 m. (ir iki 1245 m. rugpjūčio) – „... воеваша литва около Мелници, [Лековни], великъ пленъ прияша. Данило и Василко гнаста по нихъ до Пинска ... побегшимъ литве, избиты быша и пленъ весь отъяша, а самъ Лонькъгвени бодень утече ...“; apie Lengvenį, žr. E. Gudavičius, *Mindaugas*, p. 153–154, 207–209; nesėkmingas Mindaugo žygis į Embutę 1244 m. pabaigoje – 1245 m. pradžioje, žr. *ELK*, eil. 2450–2592; E. Gudavičius, *Mindaugas*, p. 205–206.

⁵⁹ *HVM*, c. 126: 1262 m. – „Въспомяну Миндовгъ, аже Василко князь съ Богатыремъ воевалъ землю Литовьскую, и посла рать на Василка ... Другаа же рать воева тое же недели литовьская около Мелници; бяше же с ними воевода Тюдияминовичъ же Кодвижадь“; data pagal: М. Грушевський, *Хронологія події Галицько-Волинської літописи*, с. 42.

nijos ordino⁶⁰. Abejojo, ar vien su pasipūtusiais po Durbės pergalės žemaičiais pavyks sėkmingai kariauti prieš Livoniją. Mindaugas susirado sąjungininką – Naugardo kunigaikštį Aleksandrą Neviškį. Suplanuojamas bendras žygis į Livoniją, tačiau naugardiečiai pavėlavo⁶¹. Mindaugas buvo ištikimas savo įsipareigojimams iki mirties. 1263 m. jo pasiūstoji kariuomenė į Brianską turėjo sutrukdyti Voluinės kunigaikščio Vasilko sūnaus Vladimiro vestuvėms su Briansko kunigaikščio dukterimi⁶². Nežinia, ar Černigovo kunigaikštystės ir Voluinės suartėjimas iš tikrųjų Lietuvai buvo grėsmingas. Tuo tarpu Aleksandro Neviškio valdomos Vladimiro-Suzdalės žemės pietinėms valdoms seni priešai – Černigovo kunigaikščiai – kėlė pavojų. Černigovo žemės centras tuo metu perkeliamas į šiaurės rytus, į Brianską, ir priartėjo prie Maskvos, prie Aleksandro Neviškio ką tik įkurtos kunigaikštystės Vladimiro-Suzdalės Didžiosios Kunigaikštystės sudėtyje⁶³. Tad Mindaugo kariuomenės žygis labiausiai buvo naudingas Aleksandriui Neviškiui. Mindaugas perorientavo taikingus užsienio politikos prioritetus į Vladimiro-Suzdalės didžiąją kunigaikštystę. Negailėtingi stambeldžių dievai nebeleido Mindaugui plėtoti naujosios užsienio politikos strategijos, nesutrukė sąmokslininkams giminaičiams išsiųsti pirmąjį Lietuvos karalių į dausas.

ĮČVADOS

Valstybės susidarymo išvakarėse grobio ieškančios lietuvių kariaunos, jų vadai negalėjo formuluoti rimtesnės užsienio politikos programos ar krypties, išskyrus vadinajamą kariaunų politiką kaip pradinį lietuvių politikos variantą. Kviesdami lietuvių kariaunas savo vidinėms problemoms spręsti, rusų kunigaikščiai jomis manipuliuavo. Taigi politinį lietuvių elgesį ilgą laiką galėjo diktuoti ne savi, bet svetimųjų politiniai interesai. Kai kurie jų tapo tarpininkais, atsirandančią Lietuvos valdančiąją dinastiją

⁶⁰ Dramatiška 1261 m. istorija apie Treniotos ir žemaičių spaudimą Mindaugui, jo atsimetimą nuo krikščionybės, vokiečių krikščionių areštus ir žudynes Lietuvoje, karines lietuvių monarcho nesėkmes prie Cėsių Livonijoje, karalienės Mortos priekaištus vyrui dėl nutrauktos draugystės su Livonijos magistru ir kt. sueiliuota *ELK*, eil. 6334–6606; E. Gudavičius, *Mindaugas*, p. 286–289.

⁶¹ *Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов* (toliau – *NPM*), Москва–Ленинград, 1950, c. 83: 1262 m – „... новгородци ... с Литвою миръ взяша“; E. Gudavičius, *Mindaugas*, p. 293–296. Pagal *ELK* chronologiją, Mindaugas su Naugardu susitarė 1261 m.; lietuvių naugardiečių kariuomenės turėjo pulti Cėsius, bet rusai, anot *ELK*, apgavo, žr. *ELK*, eil. 6461–6516. Tačiau bendras naugardiečių ir lietuvių žygis į Tartu (Jurjeva) visgi įvyko 1262 m. rudenį, po taikos sudarymo, žr. *NPM*, c. 83: „... идоша новгородци съ княземъ Дмитриемъ Александровичемъ великимъ полкомъ подъ Юрьевъ; ... и Полотьскый князь Товтивиль, съ ним полочанъ и Литвы 500 ...“. Gali būti, kad *ELK* susiduriame su autoriaus didaktine retorika apie Mindaugo išdavystę, nesėkmes atsimetus nuo krikščionybės ir susidėjus su krikščionybės atskalūnais rusais. Atitinkamai sudėliojus įvykius lietuvių naugardiečių taika kronikoje pasendinama metais, o pirmas Mindaugo žygis į Livoniją po atsimetimo nuo krikščionybės deklaruojamas kaip planuotas bendras lietuvių ir naugardiečių žygis į Cėsius.

⁶² *HVM*, c. 128.

⁶³ П. С. Борисов, *Политика Московских князей: конец XII – первая половина XIV века*, Москва, 1999, c. 66.

įvedusiais į Rytų ir Vidurio Europos politiką. Pirmiausia – Haličas-Voluinė.

Jotvingiai laikytini ta baltų gentimi, kuri lietuvių kariaunoms sudarė galimybę plėšikauti Voluinėje. Labai greitai, 1219 m., lietuvių kunigaikščių kariaunas savo politiniams interesams panaudojo energingas pietvakarių rusų žemių kunigaikštis Danilas Romanovičius, atverdamas jiems grobio galimybes Lenkijoje (t. y. Krokuvos kunigaikštystėje). Jo santykiai su stipriausia lietuvių žemių kunigaikščių gimine, vėliau – su galinguoju Mindaugu buvo svarbiausias politinius Lietuvos valstybės elgesio principus pietų kryptimi formavęs veiksnys. Abu partneriai sprendė svarbias įsitvirtinimo valdžioje problemas. Mojuodamas lietuviško baubo vėždu Danilas Romanovičius sau naudinga linkme koregavo savo karines politines pozicijas Lenkijoje. Aižėjo Voluinei pavojingas lietuvių ir jotvingių suartėjimas. Iš esmės buvo panaikintas lietuvių plėšikavimo Romanovičių valdose pavojus. Lietuvių etninės teritorijos pietus tvirtai kontroliavo Lietuvos žemės vyresniųjų kunigaikščių giminė. Ryšiai su Danilu, o per jį ir su Konradu Mazoviečiu dar labiau stiprino jos atstovų, vėliau valdžią Lietuvoje konsoliduojančio Mindaugo politines pozicijas.

Mindaugo ir Danilo santykiai atšalo XIII a. 5-ojo dešimtmečio pirmojoje pusėje lietuviams įsitvirtinus Nemuno aukštupio rusų miestuose: Naugarduke, Slanime, Volkovyske, Zditove ir gal Gardine. Įtampos nepanaikino ir abiejų monarchų ketinimai jotvingių žemėse – maždaug 1248 m. siekiama jas pasidalyti ir užkariauti. Netrukus Danilas atvirai ėmė stumti Mindaugą iš valdžios, įsimaišydamas į konfliktą šio giminėje. Ir nors 1249–1254 m. vidaus kare Mindaugas išsaugojo ir konsolidavo savo valdžią, tačiau buvo priverstas kaimynams padaryti teritorinių ir kitokių politinių nuolaidų. 1254 m. sutartimi Mindaugas leido į savo valstybę (Polocko žemę) sugrįžti didžiajam priešui Tautvilui, atsisakė savo ketinimų jotvingių žemėse – netgi pasitraukė iš ten padovanodamas Dainavos ir kitas žemes Livonijos ordinui.

Subyrėjus politinei 1254 m. sutarties sistemai, po bendro Burundajaus vadovaujamų totorių ir HVK kariuomenės 1259 m. žygio į Lietuvos ir Našios žemes Mindaugas ėmė keisti savo užsienio politiką: pradėjo naują konfliktą su HVK ir užmezgė draugystę su Naugardo žeme, susijusia su pajėgia, galingo kunigaikščio Aleksandro Neviškio valdoma Vladimiro-Suzdalės Didžiąja Kunigaikštyste. Šie lietuvių valdovo veiksmai buvo pagrįsti, nes Voluinė siekė draugystės su savo senais priešais – Černigovo kunigaikščiais, kurie kėlė grėsmę svarbioms Vladimiro-Suzdalės Didžiosios Kunigaikštystės žemėms. Lietuva savo ruožtu įgijo galingą sąjungininką kovoje su Livonijos ordinu.

Artūras Dubonis

LITHUANIAN FOREIGN POLICY TOWARDS VOLHYNIA (UP TO THE DEATH OF KING MINDAUGAS, 1263)

S u m m a r y

Before the Lithuanian state came into being, the war leaders of Lithuanian warbands, who were primarily bent on booty, were in no position to form a more sophisticated policy other than that which is characteristic of the so-called policy of warbands, a form of policy-making that must be regarded as a starting point for Lithuanian foreign policy. The Rus'ian dukes who employed Lithuanian warbands to solve their internal problems were eager to manipulate them. That is why the political actions on the part of Lithuanians could be dictated by political considerations of foreign origin. Nevertheless, some of Ru-

s'ian political actors were instrumental in bringing the newly-emerging Lithuanian ruling dynasty closer to the political scene of East-Central Europe. This role was played most actively by the dukes of Halich-Volhynia.

The Baltic tribe of Yatvingians must be regarded as a stepping-stone that gave Lithuanians an access to Volhynia for their raids of booty. Quite soon, already in 1219, the energetic duke Daniil Romanovich of Halich-Volhynia provided them with looting opportunities and thus engaged them for serving his political needs. His relationship with the strongest Lithuanian princely family and, later, with the monarch Mindaugas was the most important factor in forming the principles of Lithuanian state's political activities in southern direction. Both of those political partners solved a common problem of how to consolidate their power in their respective realms.

The relationship between Mindaugas and Daniil came under pressure and became colder in the wake of Lithuanian occupation of the Rus'ian towns in the upper reaches of the Nemunas (Niemen) river (Nowogrudok, Slonim, Valkavyk, Zdzitav, and, perhaps, Grodno). The tension was not abated even when there was a common interest of subjugating the Yatvingians, an action pursued since 1248. After a while Daniil started openly to strive to oust Mindaugas from power by taking sides with some of Mindaugas's relatives in their mutual struggle. During the course of the internal war of 1249–1254 Mindaugas was able to safeguard and consolidate his power, but at the same time he was forced to make some territorial and political concessions to his neighbours. According to the treaty of 1254 Mindaugas disclaimed some territories in favour of Daniil, allowed his most bitter enemy Tautvilas to take abode in Polock (a dukedom under Lithuanian control), and reneged on his plans in regard of Yatvingians; he even stepped back from this latter scene.

The common onslaught of Tatars led by Burunday and the troops of Halich-Volhynia on Lithuania and the land of Nałšia in 1259 brought to an end the political system that was conceived after the 1254 treaty. Mindaugas started to change his political strategy by resuming a new conflict with Halich-Volhynia and by coming to friendly terms with the land of Novgorod which was related to the Grand Duchy of Vladimir-Suzdal' under the powerful duke Aleksandr Nevsky.